

ПОТЕРПІЛИЙ ТА МЕЖІ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ: ЧИ ПОТРЕБУЄ КПК ЗМІН?

Ірина Гловук

Адвокатка, д.ю.н., професорка, наукова радниця АО «Barristers», членкиня Науково-консультативної ради при Верховному Суді

КПК України, визначаючи суб'єктів касаційного оскарження, закріплює у ст. 393 ще й межі оскарження. Зокрема, потерпілий або його законний представник чи представник мають право подати касаційну скаргу у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції. Цю норму нещодавно витлумачила ОП ККС ВС у постанові від 19 квітня 2021 року (справа № 641/5714/19, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96503072>), зазначивши наступне: «За змістом п. 7 ч. 1 ст. 425 КПК потерпілий або його законний представник чи представник мають право на касаційне оскарження судових рішень з підстави невідповідності призначеного покарання тяжкості кримінального правопору-

шення та особі засудженого внаслідок суворості, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції.» ОП ККС ВС, мотивуючи такий висновок, зазначила, що аналіз зазначеної норми вказує на те, що потерпілий як суб'єкт касаційного оскарження є носієм приватного інтересу. Приватний інтерес у кримінальному процесі – це інтерес не наділених державно-владними функціями учасників кримінального провадження, а також інтерес суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, зумовлений їх соціальним статусом приватної особи, а не кримінальним процесуальним статусом. У даному випадку оскарження потерпілим судових рішень з підстави невідповідності призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого внаслідок суворості, враховуючи законодавчі обмеження, становлять приватний інтерес потерпілого у контексті права відстоювати свою позицію і намагатись встановленими законом засобами досягти зміни або скасування судового рішення. У даному кримінальному провадженні щодо ОСОБА_1 у ході судових дебатів у судовому засіданні від 29 жовтня 2019 року потерпілий ОСОБА_2 повідомив, що заподіяну матеріальну та моральну шкоду йому відшкодовано, він до ОСОБА_1 претензій не має, останній вибачився і вони примирилися, а тому просив не позбавляти ОСОБА_1 волі і призначити йому покарання умовно. Подальше як апеляційне, так і касаційне оскарження потерпілий ОСОБА_2 здійснював в межах свого приватного інтересу

щодо відстоювання своєї позиції, заявленої під час кримінального провадження в суді першої інстанції, тобто з дотриманням вимог п. 7 ч. 1 ст. 425 КПК.

Логічно, що ОП ККС ВС навела цитату з п. 7 ч. 1 ст. 425 КПК України стосовно меж вимог потерпілого у суді першої інстанції, проте, погоджуючись із висловленою ОП ККС ВС позицією стосовно можливості оскарження судових рішень з підстави невідповідності призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого внаслідок суворості, зазначимо, що самі обмежувальні положення КПК України викликають занепокоєння. Відмітимо, що аналогічні обмеження встановлені для апеляційного оскарження у ст. 393 КПК України. Проте, у кримінальному провадженні вимоги потерпілий у суді не заявляє (крім цивільного позову, але цивільний позивач є самостійним суб'єктом оскарження).

Є тлумачення цієї норми, яке вимоги потерпілого зводить до обвинувачення, яке підтримувалося ним у першій інстанції або до обмежень, передбачених для скороченого дослідження доказів (ч. 3 ст. 349, ч. 2 ст. 393 КПК України) та розгляду обвинувального акту стосовно кримінального проступку у спрощеному провадженні (ч. 1 ст. 394 КПК України)¹. Слід погодитись із тим, що зазначені норми встановлюють обмеження щодо оскарження, але вони ніяк не свідчать про «вимоги» потерпілого, особливо якщо згадати, що ні прокурор, ні суд думкою потерпілого (крім ситуацій відмови від підтримання приватного обви-

¹ Бобечко Н. Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: правове регулювання, доктрина, практика: монографія / Н. Р. Бобечко; за ред. академіка НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. В. Т. Нора. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 111-112

нувачення та укладення угоди про примирення (якщо немає підстав, передбачених ч. 7 ст. 474 КПК України), примирення у порядку ст. 46 КК України (у разі дотримання встановлених КК України умов) – не зв'язані, у тому числі щодо призначення покарання. Крім того, про вимоги потерпілого у суді першої інстанції мова не може йти у ситуації, коли потерпілий та його представник, законний представник не з'явилися до суду і судовий розгляд було проведено за їх відсутності.

Отже, положення «в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції» не характеризується юридичною визначеністю, яка є не-

від'ємним елементом верховенства права, та обмежує право на оскарження потерпілого, його законного представника чи представника. У літературі вже пропонувалося вказати у КПК України, що ці учасники мають право подати скаргу у межах того обвинувачення, яке підтримувалося ними в суді першої інстанції². Разом з тим, вважаємо, що на сучасному етапі розвитку кримінального процесуального законодавства слід у перспективі розмежувати право потерпілого як суб'єкта оскарження: (1) коли він є стороною кримінального провадження (а висновок із цього питання теж надав ККС ВС у постанові від 14 травня

2020 року, справа № 461/4358/17, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89345785>) – оскаржує у частині, що стосується інтересів потерпілого, але у межах того обвинувачення, яке підтримувалося ним, його законним представником або представником в суді першої інстанції; (2) коли він не є стороною кримінального провадження – оскаржує у частині, що стосується інтересів потерпілого, без інших обмежень. Вважаємо, що такі зміни та доповнення до КПК України сприятимуть юридичній визначеності меж оскарження для потерпілого, його законного представника або представника. ■